

41. Українська радянська енциклопедія / год. ред., голова редкол. М.П. Бажан. – 2-ге вид. – К. : Гол. ред. УРЕ, 1982. – Т. 8 : Олєфіни – поплін. – 528 с. – С.249.
42. Швейцер А.Д. Теория перевода: Статус, проблемы, аспекты / А.Д. Швейцер. – М. : Наука, 1988. – 215 с.
43. Шведова-Водка Г. Визначення документа / Г. Шведова-Водка // Термінологія документознавства та суміжних галузей знань : зб. наук. пр. / за заг. ред. В.В. Бездрабко ; М-во культури і туризму України ; КНУКіМ ; ф-т держ. упр. – К., 2007. – С. 105-116.
44. Швецова-Водка Г.М. Документознавство : навч. посіб. / Г.М. Швецова-Водка. – К. : Знання, 2007. – 398 с.
45. Швецова-Водка Г.М. Документознавство : слов.-довід. термінів і понять : навч. посіб. / Г.М. Швецова-Водка. – 2-ге вид. – К. : Знання, 2012. – 319 с.
46. Швецова-Водка Г.Н. Общая теория документа и книги : учеб. пособ. / Г.Н. Швецова-Водка. – К. : Знання, 2009. – 487с.
47. Швецова-Водка Г.М. Типологія документа : навч. посібник для студ. ін-в культури / Г.М. Швецова-Водка ; Рівн. держ. ін-т культури. – К. : Книжк. палата України, 1998. – 80 с.
48. Шейко В.М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності : підручник / В.М. Шейко, Н.М. Кушнарєнко. – 2-е вид., перероб. і доп. – К., 2002. – 295 с.

УДК 002.2 (045)

С.В. Литвинська

І ЩЕ РАЗ ПРО ДОКУМЕНТОЛОГІЮ

У статті проаналізовано становлення документології як наукової та навчальної дисципліни провідними українськими і закордонними науковцями на початку ХХІ ст., розглянуто наукові та навчально-методичні напрацювання з документології та їхнє значення на сучасному етапі.

Ключові слова: документологія, теорія документа, методологія, документознавство, фундаментальна наука, інституціоналізація науки.

S. V. Lytvyns'ka

AND AGAIN ABOUT DOKUMENTOLOGY

The article analyzes the formation dokumentology as a scientific and academic discipline and leading Ukrainian and foreign scientists in the early twenty-first century, considered scientific and educational achievements of dokumentology and their meaning today.

Keywords: dokumentology, theory of a document, methodology, documentation, basic science, the institutionalization of science.

На початку ХХ ст. поняття документології в науковий обіг ввів П. Отле [13], який започаткував науку про документ – документацію, а її теоретичну частину запропонував іменувати документологією. Згодом відбулися певні трансформації цієї науки. В Україні генезис документології датовано кінцем ХХ ст. – початком ХХІ ст. і помарковано інтенсивними

науковим дискусіями, що характерно для інституціоналізації нової науки. Важливими для становлення документології в Україні й за кордоном стали праці Ю.М. Столярова [4; 23-26], Н.Б. Зинов'євої [5], С.Г. Кулєшова [6; 7], Н.М. Кушнарєнко [8-11; 22], Ю.І. Палєхи [14; 15], О.А. Плєшкевича [16; 17], А.А. Соляник [11; 22], М.С. Слободяника [18-21],

Г.М. Швецової-Водки [3; 27-29] та ін. Сучасні науковці хоч і апелюють до «Трактату про документологію» П. Отле [13], однак сприймають документологію неоднозначно, репрезентуючи різні підходи до визначення об'єкта, предмета, мети, завдань, структури цієї науки.

Слушною є думка щодо документології, висловлена В.В. Бездрабко, «...що конституювання засвідчується також наявністю інституціонально-організаційних форм наукової діяльності (навчальні заклади, академічні установи, університетські кафедри, дослідні товариства та центри, періодичні, неперіодичні та серійні видання тощо), формальної (галузь, дисципліна, міждисциплінарні стики) та неформальної структури науки, соціокультурних, інтелектуальних передумов, чинників і середовищ її функціонування, теорії та методології і т. ін. З огляду на це, складно говорити, що документологія відбулася, навіть за наявності активних прихильників на рівні промоції її перспективності» [1, 403-404].

Аналізуючи сучасний стан конституювання документології, Ю.І. Палеха зазначає: «При полярних поглядах на місце та структуру документології в М.С. Слободяника, С.Г. Кулешова та О.А. Плешкевич, їх об'єднує те, що зазначена наука може мати місце після доопрацювання і що необхідно ще певний час для її узагальнення. Водночас ініціатори нового підходу (Ю.М. Столяров і Н.М. Кушнарєнко) вважають, що чекати для документології кращих часів немає сенсу» [14]. Науковець також оприлюднив своє бачення цієї науки: «Документологія може бути подана як комплексна фундаментальна система знань, що вивчає проблеми формування та створення документів, виробляє сукупність уніфікованих прийомів, технологій і засобів роботи з документованою інформацією» [там само]. Оглянуті наукові дискусії свідчать, що процес конституювання документології триває, незважаючи на певну складність і суперечливість.

Метою нашої розвідки є узагальнення знань про становлення документології як наукової та навчальної дисципліни провідними українськими і закордонними науковцями на початку ХХІ ст.

На початку 90-х рр. ХХ ст. до вирішення проблеми інституалізації документології

як наукової та навчальної дисципліни звернувся авторитетний російський бібліотекознавець і документознавець Ю.М. Столяров, який розробив навчальну програму з дисципліни «Документологія» та впровадив цю дисципліну в Московському державному університеті культури і мистецтв» [2].

Документологічні ідеї Ю.М. Столярова були активно підтримані й розвинуті провідним українським науковцем Н.М. Кушнарєнко. Наразі Н.М. Кушнарєнко трактує документологію як фундаментальну науку, «яка вивчає загальні проблеми документа в його широкому розумінні». Вона вказує, що між документологією та документознавством як науковими і навчальними дисциплінами існує системне співвідношення – «загальне-часткове» [11]. На думку Н.М. Кушнарєнко та А.А. Соляник, документології належить окреме місце між загальнопрофесійними дисциплінами як теорії та методології документознавства, мета якої – сформувати в майбутніх фахівців систему наукових уявлень про найзагальніші принципи та закономірності функціонування документа в системі соціальних комунікацій, забезпечити опанування методів наукового пізнання документальних явищ [22]. Уже кілька років у Харківській державній академії культури саме А.А. Соляник викладає навчальну дисципліну «Документологія», зміст якої зорієнтований на поглиблене вивчення теорії, методології документознавства та закономірностей розвитку документного середовища ноосфери.

Вагомий внесок у розвиток документології зробила Г.М. Швецова-Водка. Вона розглядає документологію як «комплекс (курсів наш. – С.Л.) наукових дисциплін, які вивчають систему документальних комунікацій» [28, 66]. У структурі цього комплексу автор виокремлює «...такі комплексні науки, як теорія журналістики (наука про підготовку інформації), документознавство (наука про підготовку документа), архівознавство (наука про архівну справу), бібліологія або книгознавство (наука про книжкову справу)» [27].

Важливо, що Г.М. Швецова-Водка, окрім ґрунтовних наукових розвідок із документології, видала навчальний посібник «Документознавство» [27] і навчально-методичний посібник «Документологія» [3], в якому по-

дала опис документології як навчальної дисципліни, сформулювала мету і завдання її викладання, вимоги до знань, умінь та навичок студентів у результаті вивчення цієї дисципліни. Приміром, зміст і структура навчальної дисципліни «Документологія» складаються з двох модулів, які містять сім тем. Перший модуль «Теорія документальних комунікацій» об'єднує такі теми:

– «Розвиток поглядів щодо поняття *документологія*»;

– «Документальна комунікація як вид соціальної інформаційної комунікації»;

– «Склад системи документальних комунікацій».

Другий модуль «Теорія документних ресурсів» структуровано з чотирьох тем:

– «Документні потоки та масиви»;

– «Документні ресурси»;

– «Документальна комунікаційна система у забезпеченні життєвого циклу документа»;

– «Закони документології».

Також запропоновано тематику семінарських занять, які проводяться за розкладом після лекцій з відповідної теми, а саме:

– «Сучасні концепції щодо статусу та структури документології»;

– «Види комунікацій. Система документальних комунікацій»;

– «Документні потоки, документні масиви та документні ресурси»;

– «Документальні комунікаційні системи (ДКС) та їх документні ресурси»;

– «Закони та закономірності документології».

Логічно структурованим і повним є список публікацій (налічує 742 найменування) до історіографії документології, що складається зі статей, монографій, підручників та навчальних посібників тощо.

Своєчасним і вкрай потрібним для вивчення документології є ще одна наукова праця Г.М. Швецової-Водки «Документознавство: словник-довідник термінів і понять» [28], в якій відображено стан сучасної термінології, яка перебуває на етапі свого активного розвитку. У словнику подано визначення і тлумачення понад тисячі документознавчих термінів та понять, що є важливим для опанування та вільного володіння термінологічним апаратом науки про доку-

мент. Зазначені видання Г.М. Швецової-Водки необхідні як для розуміння розвитку документології, так і для викладання цієї дисципліни у вищих навчальних закладах.

Зважаючи на те, що документологія як наукова і навчальна дисципліна посилює теоретичну й фахову підготовку студентів спеціальності 7/8.02010501 «Документознавство та інформаційна діяльність», С.В. Литвинська розробила методичні рекомендації до практичних занять і самостійної роботи для майбутніх документознавців [12]. Навчальний матеріал дисципліни «Документологія» структурований за модульним принципом (два навчальні модулі), що розкриває історію, історіографію, теоретико-методологічні засади документології. Змістове наповнення навчально-методичного видання спрямовано на те, щоб студенти (магістри) оволоділи систематизованими знаннями про: історичні етапи становлення та розвитку документа й науки про документ; історіографію документології; типологію документа, основні документологічні терміни й історію становлення та розвитку документологічної термінології, загальні та часткові закони документології, загальну класифікацію та методи досліджень документів. Це сприятиме виробленню в них таких фахових умінь і навичок: самостійно застосовувати набуті теоретичні й практичні; обґрунтовувати власну думку з дискусійних проблем документології; класифікувати різні види документів за сутнісними ознаками їхнього поділу, використовуючи сучасні загальні класифікації документів; на практиці застосовувати знання загальних і часткових законів документології; критично оцінювати сучасні концепції структурування документології як наукової та навчальної дисципліни й обґрунтовувати її міждисциплінарні зв'язки; використовувати дослідницький інструментарій методологічного апарату документології, застосовуючи загальнонаукові та спеціальні методи у документологічних дослідженнях тощо.

Проте, наразі дійсно найвагомішою подією на шляху інституціоналізації документології стало видання 2013 р. навчального посібника «Документологія» [25], в якому оприлюднено повну версію документологічної концепції Ю.М. Столярова, авторитетного послідовника

ідей П. Отле. Саме Ю.М. Столяров розробив курс «Документологія» для підготовки документознавців, книгознавців, бібліотекарів-бібліографів. Ще 1993 р. в тематичному плані та програмі курсу «Документознавство», розроблених для слухачів Вищих бібліотечних курсів РДБ, була опублікована його перша версія цієї дисципліни як загальної теорії документа [2]. 1999 р. видано другу версію програми цієї дисципліни за назвою «Документологія» [4]. За майже двадцятирічний період невтомних наукових пошуків науковець оприлюднив близько сотні наукових і навчально-методичних праць, в яких обґрунтував предмет, завдання, місце документології в системі наук, розробив закони документології тощо. Він активно розроблював проблеми дефініювання документологічних понять, з'ясування сутності, функцій, аспектів статусності, особливостей складових і класифікування документа.

У навчальному посібнику Ю.М. Столярова «Документологія» [25] висвітлено концептуальні питання документології як фундаментальної узагальнюючої науки про документ в усіх його проявах. Тематична структура видання складається з двадцяти лекцій, змістове наповнення яких логічне, концептуально цілісне, проблемне, системне й аргументоване.

Обґрунтуванню фундаментального статусу документології присвячено матеріал другої лекції посібника. Автор стверджує, що цілісна система знань про документ як специфічний цивілізаційний феномен потрібна для досягнення практичної мети у будь-якій сфері суспільної діяльності, де використовується документ як засіб соціальної комунікації. «Оволодіння всезагальною теорією документа робить освіту майбутнього фахівця дійсно вищою, університетською», – пише Ю.М. Столяров [25, 28].

Крім того, авторитетний учений слушно зазначає, що будь-яка наука є мисленням у поняттях, які відображають суттєві ознаки певного процесу чи об'єкта. Саме поняття утворює вихідний пункт науки, є засобом оволодіння науковими знаннями і вираженням результатів пізнання. Тому вивчення проблем документологічної терміносистеми надзвичайно актуальне, а знання чітких дефініцій базових термінів обов'язкове для фахівців.

Прикладом цього є вироблення дефініцій для терміна *документ*, які б не суперечили одна одній. Важливо, Ю.М. Столяров аргументовано не тільки розкрив соціальне значення документа, але й пояснив сутність загальних законів документології, зумовлених функціонуванням документа в системі соціальних комунікацій. Адже вчення про закони та закономірності є кульмінацією теорії науки. Проте науковець не тільки сформулював кілька базових законів, але й пояснив особливості їхньої дії та наслідків з них.

Багато уваги Ю.М. Столяров приділив розкриттю сутності та складових документа, вивченню його еволюції, класифікування, функціонування тощо.

У своїй досить докладній рецензії навчального посібника «Документологія» провідні українські науковці Н.М. Кушнарченко і А.А. Соляник акцентували увагу на еволюції документологічного світогляду його автора, новаторстві підходів, скрупульозному та глибокому переробленні концептуальних засад загальної теорії документа. Вони сформулювали такий важливий висновок: «Відзначивши масштабність і глибину теоретичних узагальнень Ю.М. Столярова, окреслені ним перспективні напрями досліджень, необхідно визнати, що викладена у його навчальному посібнику концепція документології – це триумф документологічної наукової думки на сучасному етапі її розвитку. Автор переконав нас, що документологія як наука не тільки відбулася, але й знаходиться на етапі свого піднесення і на неї чекають нові досягнення» [11].

Отже, незважаючи на суперечливі та навіть антагоністичні погляди сучасних українських і закордонних науковців на сутність документології, потрібно визнати, що за майже двадцятирічний період для її інституціоналізації наразі зроблено багато, зокрема відзначимо Ю.М. Столярова, Н.М. Кушнарченко, А.А. Соляник, Г.М. Швецову-Водку та ін. Вважаємо переконливим аргументом на користь цієї науки той факт, що вона розвивається паралельно як наукова і навчальна дисципліна у вищих навчальних закладах. Не стільки наукові дискусії теоретиків, як практичне реалізування концепції документології як окремої науки в навчальному процесі, створення навчальних програм з цієї дисципліни, публікація навчаль-

них і навчально-методичних видань, а також залучення магістрів до наукових обговорень її дискусійних питань динамізують цей процес та формують цілком реальні перспективи

її розвитку як фундаментальної науки про документ. І можливо, саме документології стосуються пророчі слова І.В. Гете: «Теорія, мій друже, суха, але зеленіє дерево життя».

Використані джерела

1. Бездрабко В.В. Документознавство в Україні: інституціоналізація та сучасний розвиток : монографія / В.В. Бездрабко. – К. : Четверта хвиля, 2009. – 720 с.
2. Документоведение / Ю.Н. Столяров ; Рос. гос. б-ка ; Отд. по орг. и методике обучения и повышения квалификации библиотечных кадров РГБ // Высшие библиотечные курсы : тематический план и программы. – М., 1993. – С. 59-67.
3. Документологія : навч.-метод. посіб. для студ. вищ. навч. закл. напряму 8.020105 «Документознавство та інф. діяльність» / авт.-уклад. Г.М. Швецова-Водка ; Рівнен. держ. гуманітар. ун-т. – Рівне, 2011. – 111 с.
4. Документология / Ю.Н. Столяров // Высшие библиотечные курсы Российской государственной библиотеки : учеб. план и программы. – М., 1999. – С. 8-24.
5. Зиновьева Н.Б. Документоведение : учеб.-метод. пособие / Н.Б. Зиновьева – М. : Профиздат, 2001. – 208 с.
6. Кулешов С.Г. Новый взгляд на структуру документознания / С.Г. Кулешов // Вісн. Кн. палати. – 2003. – № 10. – С. 24-27.
7. Кулешов С.Г. Документологія як навчальний курс та наукова дисципліна / С.Г. Кулешов // Студії з архів. справи та документознавства ; Укр. наук.-дослід. ін-т архів. справи та документознавства ; Європ. ун-т. – К., 2006. – Т. 14. – С. 58-61.
8. Кушнарченко Н.М. Внутрішньпредметна і міжпредметна інтеграція дисциплін документознавчого циклу / Н.М. Кушнарченко // Вісн. Харк. держ. акад. культури. – Харків, 2003. – Вип. 11. – С. 106-14.
9. Кушнарченко Н.Н. Документоведение : учеб. – 8-е изд., стер. / Н.Н. Кушнарченко. – К. : Знання, 2008. – 459 с.
10. Кушнарченко Н.М. Спеціальне документознавство : навч. посібник для дистанційного навчання / Н.М. Кушнарченко, Ю.В. Трач ; за наук. ред. Г.М. Швецової-Водки ; Відкритий міжнар. ун-т розвитку людини «Україна». – К. : Ун-т «Україна», 2010. – 280 с.
11. Кушнарченко Н.Н. Документология как фундаментальная наука: факт институционализации [Електронний ресурс] / Н.Н. Кушнарченко, А.А. Соляник // Обзоры. Рецензии. – Режим доступа: http://www.gpntb.ru/ntb/ntb/2014/1/ntb_1_11_2014.pdf. – (15.02.2014). – Загл. з екрана.
12. Литвинська С.В. Документологія : методичні рекомендації до практичних занять і самостійної роботи / С.В. Литвинська. – К. : НАУ, 2014. – 32 с.
13. Отле П. Библиотека, библиография, документация : Избранные труды пионера информатики / П. Отле. – М. : ФАИР-ПРЕСС, Пашков дом, 2004. – 350 с.
14. Палеха Ю.І. Перехід від документознавства до документології [Електронний ресурс] / Ю.І. Палеха // Персональний сайт Юрія Івановича Палехи. – Режим доступу: <http://dilo.kiev.ua/pvddd.html>. – (10.03.2014). – Загол. з екрана.
15. Палеха Ю.І. Документологія як синергічна дисципліна [Електронний ресурс] / Ю.І. Палеха // DOK.UCOZ.COM. – Режим доступу: http://dok.ucoz.com/publ/dokumentologija_jak_sinergichna_disciplina/1-1-0-12. – (10.03.2014). – Загол. з екрана.
16. Плешкевич Е.А. Документология как научная дисциплина: потребность или искушение? / Е.А. Плешкевич // Библиография. – 2007. – №5. – С. 32-44.
17. Плешкевич Е.А. Современные проблемы документоведения : обзор в преддверье юбилея / Е.А. Плешкевич // Библиотекознание. Документознавство. Информология. – 2006. – № 4. – С. 25-37.
18. Слободяник М.С. Документология: зміст, перспективи / М.С. Слободяник // Библиотекознание. Документознавство. Информология. – 2004. – № 4. – С. 4-9.
19. Слободяник М.С. Документология як наукова і навчальна дисципліна / М.С. Слободяник ; Держ. акад. кер. кадрів культури і мистецтв // Документознавство. Библиотекознание. Информационная деятельность: проблемы науки, освіти, практики : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., Київ, 25-26 трав. 2004 р. – К., 2004. – С.12-15.
20. Слободяник М.С. О концепциях и структуре документоведения / М.С. Слободяник ; Одеський нац. політехнічний ун-т. // Інформаційна освіта та професійно-комунікативні технології ХХ століття : матеріали VI Міжнар. наук.-практ. конф., Одеса, 12-14 верес. 2013 р. – Одеса, 2013. – С.18-26.
21. Слободяник М.С. Проблемное поле документологических исследований / М.С. Слободяник // Документ как социальный феномен : сб. матер. IV Всерос. науч.-практ. конф. с междунар. участием, Томск, 29-30 окт. 2009 г. – Томск : ТГУ, 2010. – С. 16-20.

22. Соляник А. Концептуальні засади викладання дисциплін документознавчого циклу / А. Соляник, Н. Кушнарєнко // Вісн. Кн. палати. – 2001. – № 1. – С. 25-27.
23. Столяров Ю.Н. Документология : программа для студентов, обучающихся по специальности «Документоведение и документационное обеспечение управления» / Ю.Н. Столяров ; Моск. гос. ун-т культуры и искусств. – М., 2004. – 19 с.
24. Столяров Ю.М. Від діловодства – до документознавства, від документознавства – до документології / Ю.М. Столяров // Вісн. Харк. держ. акад. культури. – 2004. – Вип. 14. – С. 96-162.
25. Столяров Ю.Н. Документология : учеб. пособ. / Ю.Н. Столяров. – Орел : Горизонт, 2013. – 370 с.
26. Столяров Ю.Н. О новой научной дисциплине – документологии – и ее предмете / Ю.Н. Столяров ; Харк. держ. акад. культуры // Інформаційна та культурологічна освіта на зламі тисячоліть : матеріали Міжнар. конф. до 70-річчя ХДАК. – Харків, 1999. – Ч. 2. – С. 66-71.
27. Швецова-Водка Г.М. Документознавство : навч. посіб. / Г.М. Швецова-Водка. – К. : Знання, 2007. – 398 с.
28. Швецова-Водка Г.М. Документознавство : словник-довідник термінів і понять : навч. посіб. / Г.М. Швецова-Водка. – К. : Знання, 2011. – 319 с.
29. Швецова-Водка Г.М. Розвиток поглядів щодо поняття «документологія» / Г.М. Швецова-Водка ; Київ. нац. ун-т культури і мистецтв // Термінологія документознавства та суміжних галузей знань : зб. наук. пр. – К., 2009. – Вип. 3. – С. 68-75.

УДК 005.92

В.Г. Спринсян

УПРАВЛІННЯ ДОКУМЕНТООБІГОМ ЯК СКЛАДОВОЮ ДОКУМЕНТАЦІЙНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ

У статті розглядаються принципи управління документообігом у системі документацийного менеджменту, маршрут руху документів, доцільність упровадження системи електронного документообігу.

Ключові слова: документ, документацийний менеджмент, документообіг, маршрутизація документів.

V.G. Sprinsyan

DOCUMENT MANAGEMENT AS CONSTITUENT OF DOCUMENTATION MENEZHMENTA

The article covers the problems of the principles of documents, route documents the feasibility of an electronic document routing in the records management.

Keywords: document, records management, document routing.

Система управління документациєю підприємства та персоналом, як складова документацийного менеджменту, забезпечує роботу організації з документами. Дана система є організаційною базою, на основі і за допомогою якої посадовими особами та структурними підрозділами здійснюється повсякденне управління документациєю підприємства. Як самостійні на-

прямки документацийного менеджменту на підприємстві та організації правомірно розглядати:

- управління обігом планової та звітної документациї;
- управління обігом кадрової та організаційно-розпорядчої документациї;
- управління обігом облікової та фінансової документациї.